

Lex Schwarzenberg aneb Spiknutí proti české kultuře

Košický vládní program celkem bez obalu předestřel „itinerář“ třetí republiky (1945–1948). Cestovní deník poválečného Československa sepsali komunisté v moskevském exilu pod patronací stalinistického SSSR. Byl to program radikální poválečné nacionální a sociální revoluce, na který nekomunisté přistoupili mj. ve snaze „vykoupit se“ z participace na mnichovské katastrofě, kterou KSČ interpretovala jako zákonitě vyústění Masarykovy první republiky. V zajištění Kainova znamení mnichovanství, umně komunisty aktualizovaného, prosazovali nekomunisté mnohdy radikálnější revoluční opatření než sama KSČ. Konfiskace majetku hlubocké větve Schwarzenbergů v tom nebyla výjimkou.

V době poválečné revoluce existovaly především dvě legální možnosti, jak vztáhnout literu Košického vládního programu, který chtěl *jednou provždy vyrvat českou a slovenskou půdu z rukou cizácké německo-maďarské šlechty*, i na hlubockou větev Schwarzenbergů a jejich majetek zabavit. Nejosvědčenější a nejjednodušší postup představovala konfiskace jmění podle Benešova dekretu č. 12/1945 Sb., o urychleném rozdělení majetku Němců, Maďarů a nepřátel českého a slovenského národa. Věc však měla háček – majitel panství Adolf Schwarzenberg byl český patriot evropského založení, kterému bylo ovšem protivné úzkoprsé národovectví, ať už české či německé provenience, a přesvědčený antinacista, který před válkou věnoval velký finanční obnos na zvýšení obranyschopnosti Československa a za války podporoval československý odboj. Ani ve vypjaté poválečné době,

kdy se najednou vyrojilo tisíce dosud neviděných bojovníků proti nacismu a zároveň i soudců, nebylo možné tyto skutečnosti jednoduše pominout.

Další možnost, jak by mohl být majetek Schwarzenbergům zabrán, představovala revize pozemkové reformy. Tato varianta měla ovšem vadu v tom, že neumožňovala vyvlastnit průmyslové podniky, a navíc vyvlastnění bylo možné jen za přiměřenou náhradu.

Když pak Národní fronta (NF) odmítla nabídku Adolfa Schwarzenberga zřídit společně se státem nadaci, sjednotily se strany NF na návrhu zabrat majetek pomocí zvláštního, pro ten jediný účel přijatého zákona, který předložil předseda parlamentního klubu sociálních demokratů Blažej Vilím. Šlo o svévolný akt parlamentem posvěcené loupeže, který byl nejen v rozporu s tzv. Benešovými dekrety, upravujícími poválečný právní pořádek, ale především byl protiústavní – aby se nějaká norma mohla nazývat zákonem, musí platit obecně, ne výlučně, individuálně. V rozporu s ústavou měl být navíc majetek odebrán Schwarzenbergům bez náhrady. Tento zákon, přijatý k jedné osobě, který nemá v právním státě obdoby, vešel do dějin jako tzv. Lex Schwarzenberg.

Šlo o zcela účelové opatření, které nemělo sociální ani ekonomické opodstatnění – příčina jeho sepsání byla jediná: rozsah majetku. V důvodové zprávě k návrhu zákona se o tom mluví bez obalu – majetková podstata hlubockých Schwarzenbergů je tak velká, že neodpovídá novému duchu hospodářské a sociální struktury Československé republiky: *Nelze proto připustiti, aby vlastnictví tak nesmírného nemovitého majetku zůstalo i nadále soustředěno v rukách jednotlivce.*¹

Majetek má zůstat v té podobě, jakou měl dosud, vlastníkem má však nadále být „Země česká“. Schwarzenbergové, kteří panství po staletí trpělivě, s neobyčejnou invencí a citem budovali, neměli dostat ani halíř. Jak důvodová zpráva, tak i poslanci, kteří vystoupili v rozpravě k návrhu schwarzenberského zákona, se shodli na tom, že panství tvoří organický celek a bezchybně funguje (organizace výroby byla dokonce na takové úrovni, že se jihočeským schwarzenberským statkům vyhnula i hluboká hospodářská krize koncem dvacátých let). Důvodová zpráva o tom říká: *Tento majetek, vytvořený dlouholetým vývojem, byl svým tvůrcem účelně stmelěn v organický celek, v němž prvovýroba jest doplňována výrobou odvozenou a kde všechna výrobní odvětví se vzájemně doplňují a jsou skloubena v harmonický a tím soběstačný celek, jehož produktivita jest podložena a podmíněna onou důmyslnou, po staletí budovanou skladbou jednotlivých součástí v dnešní majestátní celek.*²

Navrhovatele zákona nevedly ke „znárodnění“ schwarzenberského majetku ohledy hospodářské, ale ani ohledy sociální – řečníci v rozpravě k zákonu uznávali, že schwarzenberští zaměstnanci měli nadstandardní sociální zajištění. Citlivou rukou řízený majetek přinášel státu nemalé peníze, zajišťoval práci tisícovkám místních lidí a z jeho výnosů byly mj. podporovány stovky nejrůznějších kulturních, církevních, vzdělávacích či sportovních aktivit.

Lex Schwarzenberg nešel zdůvodnit sociálně, nacionálně ani hospodářsky. Dobový zločin spočíval pouze ve velikosti majetku hlubocké větve Schwarzenbergů. „Ryzí“ ideologičnost a iracionalita tohoto opatření má jisté apokalypticko-vykupitelské rysy.

1 Návrh zákona včetně důvodové zprávy viz https://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/to433_00.htm (citováno k 6. 3. 2017).

2 Tamtéž.

O co tedy šlo?

Zákon č. 143/1947 Sb., známý jako Lex Schwarzenberg, je nedílnou součástí nacionálně sociální poválečné revoluce, která se ostře vymezila proti předválečné demokratické Masarykově republice a v mnoha ohledech navázala na nacistický protektorát. Je ukázkovou demonstrací antidemokratických tendencí v moderní české společnosti, jak se utvářely především od konce 19. století se vzrůstem nacionalismu a radikálních sociálních nálad, které zesílily za první světové války. Demokratická první republika je sice dokázala svázat právním řádem a pluralitním parlamentním systémem, ale po Mnichovu 1938 se s novou silou vynořily znovu.

Patronem tohoto maloměšťáckého – protikapitalistického (a v tom i protizidovského), protiaristokratického, protikatolického a protiněmeckého – resentimentu se stala KSČ, která z předválečné strategie lidové fronty přešla ke strategii fronty národní a využila tento maločeský resentiment ke svému poválečnému nástupu. Sekundoval jí v tom „povolený“ nekomunistický tábor, který se s komunisty sdružil v režimu Národní fronty, reprezentovaném prezidentem Edvardem Benešem.

Beneš, jehož politická rozvaha byla hluboce poznamenána předválečnou mnichovskou dohodou, viděl zajištění budoucí existence Československa v úzké spolupráci se Sovětským svazem. Aby vypadala deklarovaná snaha o bratrskou spolupráci s východním impériem v očích Stalina věrohodně, bylo třeba vnitřní ustrojení země připodobnit sovětskému systému. To byla podmínka sine qua non nastoupení nového „slovanského“ kurzu Československa. Hlavní proud nekomunistické politické scény se rozhodl s komunisty budovat po válce centralizovaný socialistický slovan-ský stát na nacionálním základě pod ochrannými křídly stalinistického Sovětského svazu.

K tomu účelu měla posloužit socializace země a její hospodářské

Zámek v Třeboni

Foto: NPÚ

a společenské struktury v hloubce a rozsahu, které neměly v poválečné Evropě obdoby. Tomuto „strategickému“ plánu na existenci poválečného státu nemohli nějací aristokraté, byt antinacisté, překážet. S vnitrostátním vývojem po roce 1945, spějícím mlý- vými kroky k únoru 1948, byla neslu- čitelná samotná existence rozsáhlého panství hlubockých Schwarzenber- gů – jeho komplexita a rozlehlost na jedné straně, a na straně druhé jeho aristokratický, tudíž nadnárodní, etnický, sociálně, kulturně cizorodý prvek, který byl naprostým protipó- lem dobového ovzduší nacionální a sociální revoluce, proklamující kul- turně a sociálně zglajchšaltovanou, jednotlou a jednorodou společnost. Ta měla být v dobových představách odpovědí na „fašistickou reakci“.

Ve skutečnosti to bylo zcela na- opak: cizorodé prvky v českých ze- mích zaváděl režim Národní fronty, který pod taktovkou komunistů zemi

sovětizoval, vtiskl jí oficiální slovan- ský charakter a v mnohém ohledu navázal na vývoj po září 1938 (včetně onoho proklamovaného slovanství) a následný protektorát.

Zatímco Národní fronta zemi pře- dělávala podle obrazu stalinistického SSSR, s jehož kulturou, dějinami, tra- dícemi neměly české země de facto nic společného, stejně jako s carským Ruskem, Schwarzenbergové po stala- tí významnou měrou spoluvytvářeli dějiny českých zemí: obhospodařo- vali, budovali a podporovali zdejší krajinu, kulturu, hospodářství... Jako málokterý rod v tuzemské historii všestranně přispěli k základům mo- derní české společnosti, včetně toho, že založili české (jazykově) odborné zemědělské školství.

Schwarzenberská zahrada, zako- řeněná v českých zemích od poloviny 17. století, vykvetla v kosmopolitní barokní kultuře, která češtví ne- jen nesetřela, ale pozvedla národní společnost a její kulturu – v korelaci

s kulturou italskou, německou, španělskou... - z „českých chaloupek“ na celoevropskou úroveň, k novým výšinám: opřená o domácí prvky nabrala sílu v univerzální, nadčasové, nadnárodní kultuře, která organicky propojovala české země s Evropou, jak tomu bylo od vzniku českého státu v 10. století jako součásti latinského Západu. Národní a zároveň nadnárodní barokní kultura byla jedním z konstitutivních prvků moderní české existence a české národní společnosti, jak se ustavila během 19. století, na což pak navázal vývoj po roce 1918.

Přes všechny ideové rozbroje první republiky to byla až pomnichovská republika, protektorát a následná sovětzizace země po roce 1945, které v maločeském duchu radikálně omezily, zploštily či vyprázdnily pohled na české dějiny, kulturu, náboženství, ekonomiku. Dělo se tak údajně v duchu ryzího češství. Ve skutečnosti to však byla zástěrka nové či z doby nacismu pokračující reglementace Československa, tentokrát podle předpisů Sovětského svazu. Termíny „nacionální“ a „sociální“, které ve slovníku poválečné Národní fronty patřily k nejfrekventovanějším, sloužily přitom jako ideologické floskule, které měly napomáhat přeměně českých zemí v sovětskou provincii a vedly až k následnému všestrannému úpadku.

Nacionálně sociální revoluce maloměstáckého stříhu po roce 1945, po jejichž zádech se k moci vyšplhali komunisté a jejíž odkaz udržovali po celou dobu existence diktatury proletariátu, chtěla kulturní a sociální různorodost a pestrost staré Čechie přeměnit v nehybný blok etnický a sociálně jedolitého národního tělesa, jehož zářící hvězda na obzoru doby, za jejímž světlem měl národ nyní putovat, nesla jméno slovanství. Ko-

munisty připravený vládní program tzv. Národní fronty prohlásil neslovanské obyvatelstvo - tedy včetně obětí nacistického holocaustu, Židů a Romů - za státně nespolehlivé. Slovanská měla být nejen orientace poválečného československého státu, ale i jeho vnitřní ustrojení - ve stejném duchu měly být upraveny i učební plány škol či zaměření vědeckých a kulturních ústavů a institucí. Důraz na slovanství ve skutečnosti sloužil jako kulturně-ideová pomůcka k rusifikaci českého prostoru, v politickém, hospodářském i kulturním ohledu - v obdobném smyslu, jako předtím sloužil důraz na germánství nacistům k politice poněmčení.

Poválečná nacionálně socialistická revoluce nejenže nevedla k upevnění české (československé) státnosti, rozvoji české kultury a hospodářství ani k ozdravení společnosti, ale naopak udělala z Československa nesvéprávnou sovětskou kolonii a prosperující zemi proměnila v pustinu s obrovskými lidskými, ekonomickými, ekologickými a kulturními škodami.

Věc byla o to trestuhodnější, že celý tento projekt existence Československa pod ochrannými křídly Sovětského svazu byl od počátku stejně iluzorní jako předchozí vidina jiných českých vlastenců a národohospodářů, a sice „zajištění“ českých zemí pod ochranou třetí říše.

Pod záštitou prezidenta Edvarda Beneše byl obětován právní stát stejně jako předmnichovská masarykovská demokracie ve jménu imaginární ideologické vize, která neměla oporu ve staletém sociálním, ekonomickém, kulturním vývoji českých zemí a neodpovídala ani dobové politické realitě - poválečný svět byl v porovnání s tím předválečným v mnohém naruby: ze Sovětského svazu byl nepřítel číslo jedna a denacifikované Německo se stalo páteří poválečného

demokratického uspořádání západní poloviny Evropy.

Benešova poválečná, respektive pomnichovská politika byla minimálně od jeho cesty do Moskvy v roce 1943 postavena na zcela mylných předpokladech, ba co hůř, na iluzorních představách - především na zcela imaginárním „slovanském bratrství“, což je o to těžší politický hřích, že Beneš sám žádný národovec vyznávající slovanskou vzájemnost nikdy nebyl. Byla to politika, která by mohla mít jisté opodstatnění pouze v případě, že by vedla k něčemu pozitivnímu - snažila se sebrat komunistům vítr z plachet ve snaze vyvést poválečné Československo z područí Sovětského svazu. Bylo to ale přesně naopak - Benešova „strategie“ jen dál posilovala moc komunistů. (Když bylo po všem, Beneš prohlásil, že ho Stalin podvedl! Kdyby se trestalo za politickou hloupost, musel by Beneš za svůj poválečný výkon dostat doživotí.)

V této souvislosti je Lex Schwarzenberg z roku 1947 pouhá „třešnička na dortu“ debaklu maločeské „strategie“ vytyč s vlky, které se musí obětovat vše - na prvním místě to, co by mohlo proces usilovného vrtění ocasem nějak narušovat.

Na celé věci je tragické, že nacisticko-sovětské spiknutí, jehož oběti se staly i české země a v jejich rámci Schwarzenbergové, přetrvalo nejen rok 1941, kdy se dosavadní spiklenci proti otevřené společnosti do sebe zakousli na život a na smrt, ale i rok 1945 a bohužel ovlivňuje naši existenci dodnes. Majetek hluboké větve Schwarzenbergů, zabraný nacisty a pak komunisty na základě protiústavního zákona kolaborantské Národní fronty, nebyl jejich potomkům vrácen - dodnes podléhá tomuto nacisticko-komunistickému spiknutí proti českým dějinám a kultuře.

Petr Placák